

Tweede-generatie allochtone jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt

Van Ours, J. C., Veenman, J. & Verhoeven, W.-J., *Van ouder op kind; Scholing en arbeidsmarktpositie van tweede generatie allochtone jongeren*, uitgevoerd in opdracht van de OSA, Tilburg (OSA publicatie A185, ISBN 906566 1514).

Jonge allochtonen van de tweede generatie blijken het in het onderwijs en op de arbeidsmarkt beter te doen dan hun ouders, maar zonder verdere actie kan het generaties duren voordat allochtonen hun achterstand hebben ingelopen. De meest effectieve manier om deze inhaalslag te versnellen, is de intergenerationale opleidingsband te doorbreken en het opleidingsniveau van allochtone jongeren te verbeteren door extra te investeren in hun onderwijskansen.

Het is een bekend verschijnsel in hedendaagse immigratielanden en dus ook in Nederland, dat migranten hun loopbaan in het ontvangende land doorgaans aan de onderkant van de arbeidsmarkt beginnen. De verklaring ligt voor de hand: het *human capital* van de immigranten is nog onvoldoende afgestemd op de eisen die in een moderne economie worden gesteld. Taalbeheersing zien we daarbij als onderdeel van het menselijk kapitaal, naast opleiding en werkervaring. Culturele afstand en tekorten in sociaal kapitaal vergroten het probleem om binnen één levenscyclus werkelijk vooruitgang te boeken. Zo beschouwd, is de cruciale vraag bij het migratievraagstuk niet hoe de migranten zelf zich ontwikkelen (al bestaan er interessante verschillen tussen bevolkingsgroepen), maar hoe hun nakomelingen het er vanaf brengen. Is de moderne 'open' samenleving zo ingericht dat de

tweede generatie een forse stap voorwaarts kan maken of *belemmert intergenerationale overdracht van achterstand de opwaartse sociale mobiliteit?* Dat laatste zou het gevolg kunnen zijn van doorwerking van het lage opleidings- en beroepsniveau van de ouders in de schoolloopbaan van de kinderen, van duurzame cultuurverschillen en van belemmeringen die voortvloeien uit de ruimtelijke context waarin kinderen opgroeien. Concentratiewijken kennen bijvoorbeeld concentratiescholen en deze vormen naar verwachting niet de

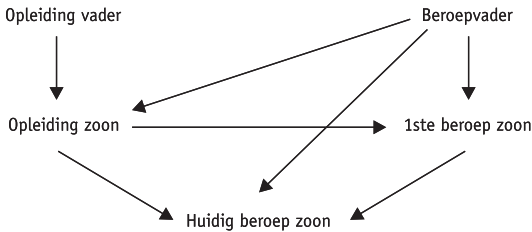
motor van de vooruitgang.

Onderzoek in Nederland

Het minderhedenonderzoek in Nederland vertoont sterke overeenkomsten met het onderzoek dat decennia eerder is gedaan naar de emancipatie van 'arbeiderskinderen'. Vooral in de onderwijssociologie zijn de overeenkomsten frappant, ook wat betreft de uitkomsten. Het sociaal-economische herkomstmilieu, doorgaans geoperationaliseerd als het opleidingsniveau van de ouders, blijkt veel invloed te hebben. Maar ook het cultuurverschil zou meespelen, te meer daar het onderwijs vooral appelleert aan westerse middenklassennormen. In het arbeidsmarktonderzoek was de situatie niet heel anders, zij het dat hier ook de mogelijkheid

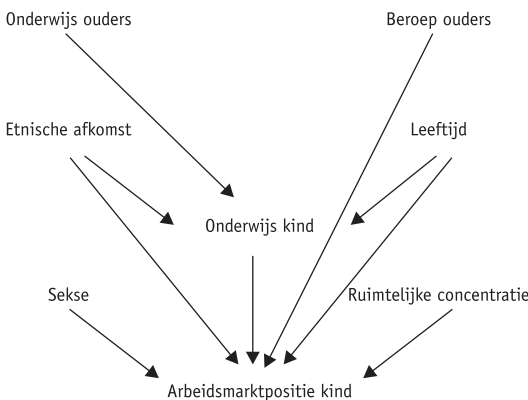
van discriminatie is onderzocht (een overzicht in Veenman, 1998).¹

Figuur 1.
Statusverwervingsmodel ('basismodel').

Om de verschillende lijnen bij elkaar te brengen, hebben we een onderzoek gedaan dat uitgaat van het zogenoemde *statusverwervingsmodel*. Aan het eenvoudige basismodel (figuur 1) van Blau en Duncan (1967)² voegden wij *ruimtelijke concentratie* (een indicator voor het aandeel allochtonen op buurtniveau) toe als onafhankelijke variabele. Ook *etnische herkomst* werd als zelfstandige variabele in de analyse opgenomen. Ten slotte corrigeerden we de vergelijking tussen allochtone en autochtone jongeren voor verschillen in *leeftijd* en *seks* (figuur 2). Bij de afhankelijke variabele, de arbeidsmarktpositie, onderscheidde we drie dimensies: de werkloosheid, de aard en omvang van het dienstverband (vast of tijdelijk, voltijds of deeltijds) en het loonniveau.

Figuur 2.
Loopbaanmodel voor de arbeidsmarktpositie.

De analyses zijn gebaseerd op een *enquête onder allochtonen en autochtonen uit 1998* (SPVA: Sociale Positie Voorzieningsgebruik Allochtonen). De wijze van steekproeftrekking (gestratificeerd naar gemeente en bevolkingsgroep) leverde een landelijk representatief beeld op voor de allochtone groepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen). Doordat vooral grotere gemeenten bij de survey zijn betrokken, zijn de uitkomsten voor autochtonen niet landelijk representatief. Ze leveren echter wel een goede vergelijkingscategorie op voor onderzoek als het onderhavige dat zich concentreert op de allochtone groepen. Wijkgegevens die informatie bevatten over de ruimtelijke concentratie, zijn afkomstig uit de Gemeentelijke Basisadministraties. Ze stelden ons in staat om gebieden te onderscheiden met overeenkomstige cijfergedeelten van de postcodes. Onze analyses zijn uitgevoerd op een deelbestand bestaande uit ruim 2 500 personen in de leeftijdscategorie 15-29 jaar.

Arbeidsmarktpositie: genuaneerde achterstand

Hoewel we de nadruk willen leggen op de uitkomsten van onze analyses, schetsen we eerst de (relatieve) *arbeidsmarktpositie van de tweede-generatie jongeren*. Kort gezegd, wordt deze gekenmerkt door achterstand, zij het niet voor alle groepen in dezelfde mate.³ Qua werkloosheid komen Antilliaanse jongeren het dichtst in de buurt van autochtone jongeren. Deeltijdwerk komt daarentegen het vaakst voor bij Caribische jongeren (Surinamers + Antillianen). Turkse en Surinaamse jongeren werken minder vaak in een vaste baan. De verschillen in netto uurloon variëren per opleidingsniveau, waarbij het meestal, maar niet altijd, de autochtone jongeren zijn die het best uit de vergelijking komen. Op de laagste én de hoogste niveaus verdienen de mediterrane mannen (Turken + Marokkanen) bijvoorbeeld meer dan de autochtone mannen. Op de middenniveaus is dit niet het geval.

Verder is nog relevant dat het *opleidingsniveau van de allochtone jongeren* gemiddeld genomen achterblijft bij dat van de autochtone jongeren. Hier is een driedeling zichtbaar. De mediterrane jongeren kennen de grootste achterstand, de Antillianen blijven in de buurt van de autochtonen en de Surinamers nemen een tussenpositie in. Ook als we

corrigeren voor verschil in leeftijdsopbouw tussen de groepen verandert dit beeld niet. Het valt dus te verwachten dat de achterstand op de arbeidsmarkt tenminste voor een deel valt toe te schrijven aan verschil in opleidingsniveau van de jongeren zelf. We zijn echter ook benieuwd naar de invloed van de kenmerken van de ouders en van de ruimtelijke omgeving. Bovendien willen we weten of het cultuurverschil zelfstandige verklaringskracht bezit, wat tot uiting zou moeten komen bij het gebruik van de variabele etnische herkomst.

Sociaal-economische herkomst en opleiding doorslaggevend

We hebben bij onze analyses van de werkloosheid en de aard en omvang van het dienstverband gebruik gemaakt van een gecensureerd bivariaat probitmodel, mede vanwege selectie-effecten die het gevolg kunnen zijn van het feit dat niet alle jongeren tot de beroepsbevolking behoren. Voor de analyse van het netto uurloon hebben we multivariate regressie gebruikt met de natuurlijke logaritme van dit loon als afhankelijke variabele. De voornaamste uitkomsten zijn samengebracht in tabel 1.

Tabel 1.

Overzicht van de effecten van de onafhankelijke variabelen op de dimensies van de arbeidsmarktpositie.

Onafhankelijke variabelen	Afhankelijke variabelen			
	gwl	voltijds	vast	netto uurloon
Onderwijs ouders	n.s.	n.s.	n.s.	X
Beroep ouders	n.s.	n.s.	n.s.	+
Gerealiseerde opleiding	n.s.	n.s.	n.s.	+
Verblijfsduur arbeidsmarkt	n.s.	n.s.	+	+
Vrouw	n.s.	-	n.s.	n.s.
Turken	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Marokkanen	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Surinamers	n.s.	n.s.	-	n.s.
Antillianen	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Ruimtelijke concentratie ¹	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.

n.s. = Niet samenhangend

gwl = geregistreerde werkloosheid

¹ betreft de ruimtelijke concentratie van de ouders

Allereerst is duidelijk dat *lang niet alle onafhankelijke variabelen invloed hebben* op de onderscheiden dimensies van de arbeidsmarktpositie. Dit kan mede veroorzaakt worden doordat nog betrekkelijk weinig tweede-generatie jongeren ervaring opdeden op de arbeidsmarkt. Het sociaal-economische herkomstmilieu (de kenmerken van de ouders) en de opleidingskenmerken van de jongeren zelf hebben nog het meeste invloed. In elk geval een deel van de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren kan ermee worden verklaard. De etnische herkomst daarentegen blijkt nauwelijks significante betekenis te hebben. Hetzelfde geldt voor de factor ruimtelijke concentratie.

Iets meer in detail is nog het volgende op te merken. De analyses van de *geregistreerde werkloosheid* laten geen significante effecten zien. Bij de analyse van de *omvang van het dienstverband* geldt hetzelfde, met één uitzondering. Caribische meisjes werken minder vaak dan andere jongeren in een voltijdse baan. Dit kan een indirect effect zijn van wat als culturele factor is te duiden: het percentage ongehuwde werkende moeders ligt bij de Caribische meisjes relatief hoog. Bij de analyses van de *aard van de aanstelling* vinden we dat uitsluitend de *verblijfsduur op de arbeidsmarkt* een significant effect oplevert. Dit is het sterkst het geval bij mediterrane jongeren. Van hen is bekend dat ze al op jeugdige leeftijd kiezen voor een vaste baan, mede vanwege de druk uit de omgeving om zich snel 'volwassen' te tonen, wat wil zeggen zorg te dragen voor een gezin. Ook hier derhalve een indirect effect van een cultuurverschil.

De *analyses van het netto uurloon* leveren meer significante verschillen op tussen allochtone en autochtone jongeren. De verblijfsduur op de arbeidsmarkt is relevant voor mediterrane en autochtone jongeren maar niet voor Caribische jongeren. Verder heeft een hoog opleidingsniveau van de ouders bij Caribische jongeren een positief effect op het loon. Voor autochtone jongeren blijkt het daarentegen belangrijker dat ze zelf een hoog opleidingsniveau hebben. Tot slot blijkt dat Caribische meisjes een hoger uurloon verdienen dan Caribische jongens, terwijl er voor Caribische jongeren een positief verband bestaat tussen de ruimtelijke concentratie en het uurloon. Dit laatste is een moeilijk te interpreteren uitkomst.

Alvorens met enige afstand te oordelen over de verkregen resultaten, maken we melding van een *gevoeligheidsanalyse* die we als alternatief voor de werkloosheidsanalyse uitvoerden. Door de strikte werkloosheidsdefinitie gold namelijk voor slechts een gering aantal jongeren dat ze werkloos waren. We hebben daarom ook de opsplitsing tussen werkenden en niet-werkenden geanalyseerd, waarbij alle niet-actieven in de tweede categorie terechtkwamen. Interessant is dat hierbij bleek dat allochtone jongeren met niet-werkende ouders, ook zelf een kleinere baankans hebben. Volgens deze analyse loopt de invloed van ouder op kind dus niet alleen via het opleidingsniveau maar ook via de arbeidsmarktpositie van de ouders.

Besluit

De tweede generatie is nog jong, wat ertoe leidt dat velen nog niet op de arbeidsmarkt zijn verschenen. In dit opzicht loont het meer om onderzoek te doen naar hun onderwijspositie dan naar hun arbeidsmarktpositie. We hebben niettemin een poging gedaan. De prijs die we betaalden, bestaat uit het beperkte aantal waarnemingen. Dit impliceert dat we bij de interpretatie van onze bevindingen een slag om de arm moeten houden. Meer dan ooit geldt dat de *afwezigheid van significante effecten* niet automatisch betekent dat er geen samenhangen bestaan. Bovendien zijn de *meeste allochtone jongeren nog niet ver gevorderd in hun beroepsloopbaan*. Het kan zijn dat in latere fasen meer verschil ontstaat met autochtone jongeren of dat het verschil (bijvoorbeeld in termen van inkomensrendement van het gevolgde onderwijs) juist afneemt. Het databestand dat we voor onze analyses gebruikten, is afkomstig van een survey die elke vier jaar wordt herhaald. In de volgende editie zal de tweede generatie in omvang zijn gegroeid, terwijl een groter aantal zich op de arbeidsmarkt bevindt. We zullen de vinger aan de pols houden.

Toch is er nu al iets te zeggen over onze uitkomsten. Allereerst zijn de effecten van de *ruimtelijke concentratie* niet zodanig dat er significante uitkomsten uit voortvloeien. In een periode met veel onrust over de ontwikkeling van een multi-etnische samenleving is dit een gunstig signaal. In de

tweede plaats blijkt *etnische herkomst* weinig zelfstandige verklaringskracht te bezitten. Sterker nog: conditioneel op vooral het opleidings- en beroepsniveau van de ouders, verschillen de arbeidsmarktprestaties van jonge allochtonen niet sterk van die van jonge autochtonen. Ondanks de slagen om de arm die we zojuist formuleerden, zien we ook hierin een signaal. Nederland krijgt, net als andere westerse landen, in toenemende mate de karakteristiek van een *meritocratische samenleving*. Dit wil zeggen dat de arbeidsmarktpositie steeds meer afhangt van 'verworven kenmerken' (zoals het eigen opleidingsniveau) en steeds minder van 'toegeschreven kenmerken' (zoals herkomstmilieu en geslacht). Etnische herkomst kan behalve als indicator van cultuurverschil, gezien worden als een toegeschreven kenmerk. De afnemende betekenis van dit kenmerk betekent dat allochtone jongeren minder belemmeringen op hun weg vinden dan hun ouders deden. Hun kansen verbeteren derhalve. Hierbij moet wel de kanttekening worden geplaatst dat de *karakteristieken van de ouders* volgens onze analyses invloed blijken te hebben. Dit impliceert dat de weg naar volledige integratie toch een langdurig proces kan zijn. Intergenerationele overdracht van achterstand is in deze zin niet geheel verdwenen.

Jan C. van Ours

Departement Algemene Economie

Universiteit van Tilburg en Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA)

Justus Veenman

Capaciteitsgroep Algemene Economie

Erasmus Universiteit Rotterdam

Noten

1. Veenman, J. (1998), *Buitenspel, Over langdurige werkloosheid onder etnische minderheden*, Assen: Van Gorcum.
2. Blau, P.M. en O.D. Duncan (1967), *The American Occupational Structure*, New York: Wiley.
3. Een meer uitgebreide beschrijving in: Van Ours, J.C., Veenman, J. en W-J. Verhoeven, *Van ouder op kind, Schooling en arbeidsmarktpositie van tweede generatie allochtone jongeren*, OSA-publicatie A 185, april 2002.